

FILIALA CLUJEANĂ A GRUPĂRII FEMEILOR ROMÂNE (1930–1940). STUDIU DE CAZ

Ghizela Cosma*

Cuvinte-cheie: Mișcarea femeilor, Gruparea Femeilor Române, Cluj, perioada interbelică

Keywords: women movement, Romanian Women's Group, Cluj, interwar period

În Clujul interbelic s-a practicat un intens activism feminin, oglindit în numărul mare al societăților de femei la care fac referire diverse surse documentare ale timpului. Etnia, religia, ca și obiectivele asumate de fiecare societate au separat, pe de-o parte și coagulat, pe de alta, opțiunile femeilor în acest proces de grupare. Cele 11 societăți ale româncelor, active în Clujul anului 1929, indică amploarea fenomenului. Cele mai puternice s-au dovedit a fi societățile patronate de cele două biserici românești, ortodoxă și greco-catolică, la care s-au adăugat un număr mare de societăți caritabile și câteva în care solidaritatea de gen s-a forjat pe: calitatea de creștin în cazul Reuniunii Femeilor Creștine, nivelul educațional în situația Asociației Femeilor Universitare Române ori scopul emancipării femeii, în ipostaza Grupării Femeilor Române. Unele erau filiale ale unor asociații cu audiență națională, cum a fost Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, Fondul Operelor de binefacere ale A.S.R. Principesa Elena, Societatea Principele Mircea pentru Protecția Copiilor în România și, nu în ultimul rând, Gruparea Femeilor Române.¹

O parte a acestor societăți clujene dispun azi de abordări monografice, altele au rămas în continuare necercetate. Prin studiul nostru ne propunem redarea istoriei filialei clujene a Grupării Femeilor Române, prin exploatarea informațiilor furnizate de un bogat material documentar de presă, dar și a două fonduri arhivistice prețioase din perspectiva subiectului abordat: fondul Grupării Femeilor Române filiala Cluj și fondul personal Sofia Meteș, aflate în custodia Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj. Propunem o abordarea

* Biblioteca Județeană "Octavian Goga" Cluj, Calea Dorobanților, nr. 104, email: cosmaghizela@yahoo.com

¹ Ghizela Cosma, "Activismul feminin românesc în Clujul interbelic," *Lectura* 1(43) (2022): 64–86.

descriptivă tematică, dar și analitică, prin prisma căreia încercăm să oferim imaginea de ansamblu a organizării, conducerii și activității acestei societăți, la Cluj.

Constituirea Grupării Naționale a Femeilor Române

Legea administrativă din 3 august 1929 a constituit un pas important în lupta privind acordarea de drepturi politice femeilor. Din primăvara anului 1929, dezbaterile pe marginea acestei probleme s-au animat în mișcarea de femei din România. Totuși, argumentația feministă pentru acordarea drepturilor electorale femeilor în condiții egale cu bărbații, conferirea acestora și casnicilor și respingerea votului condiționat de nivelul de educație nu au reușit să se impună.² Potrivit noii legi, pentru exercitarea drepturilor electorale în alegerile locale, pe lângă clauze general valabile pentru toți alegătorii, femeia trebuia să îndeplinească una din următoarele condiții: să aibă cunoștințele ciclului inferior secundar, normal sau profesional; să fie funcționară la stat, județ sau comună; să fie văduvă de război; să fie decorată pentru activitatea din timpul războiului; la promulgarea legii să fi făcut parte din conducerea societăților cu personalitate juridică, cu scop de revendicări sociale, propagandă culturală sau asistență socială.³

Apoi, în societățile de femei s-au născut opinii diverse privind tactica de urmat în exercitarea drepturilor electorale, după obținerea lor. Pe parcursul anului 1929, s-au conturat tot mai clar două orientări: una, care susținea participarea femeilor la viața politică alături de bărbați, în cadrul partidelor politice existente, și alta, care a promovat ideea menținerii femeilor în afara acestora, formulând ideea unui partid independent al acestora, ce ar fi asigurat libertate de acțiune și adunarea tuturor energiilor pentru atingerea obiectivelor mișcării feministe.

În acest context, la 27 februarie 1929, Alexandrina Cantacuzino lansa chemarea tuturor femeile din țară la organizare, pentru alcătuirea unei grupări, "Grupul național al femeilor". Acesta, păstrând legătura cu toate partidele politice existente, ar fi susținut pe rând toate legile de interes obștesc și care priveau întărirea familiei, școlii, protecția femeii și a copilului. Odată constituit, grupul ar fi tratat cu guvernul pentru a obține un număr de locuri pentru femei în consiliile comunale. Era anunțată constituirea în capitală a unui Birou provizoriu al Grupului, sub președinția Alexandrinei Cantacuzino. Până la data de 16 martie, erau așteptate confirmările privind susținerea inițiativei, cu îndemnul demarării organizării și în teritoriu.⁴

² Ghizela Cosma, *Femeile și politica în România. Evoluția dreptului de vot în perioada interbelică* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002), 53–55.

³ C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XVII (București, 1929), 986.

⁴ "Pentru organizarea tuturor femeilor din țară – o scrisoare a d-nei Alex. Cantacuzino," *Patria*, 55 (1929): 5.

Însă apelul nu s-a bucurat de susținerea așteptată de inițiatoare. Acest lucru a fost evident în primul rând la nivelul marilor asociații de femei, cu audi-ență națională. Maria Baiulescu, lidera Uniunii Naționale a Femeilor Române, cu mare autoritate în Transilvania, îndemna la expectativă, dezmințind în iunie 1929 aderarea ei la Grupare în calitate de reprezentantă a Ardealului și Banatului. De idee s-a delimitat și Elena Meissner, lidera Asociației pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeii, care fusese desemnată ca reprezentantă a Moldovei, Bucovinei și Basarabiei în Grupare. Mai mult, reprezentantele Uniunii Femeilor Române, Asociației pentru Emancipare Civilă și Politică a Femeii, Ligii Drepturilor și Datoriilor Femeii, dar și exponente ale Consiliului Național al Femeilor Române întrunite la București, în 7 ianuarie 1930, au sus-ținut încadrarea femeilor în partidele politice.⁵

La Cluj, Alexandrina Cantacuzino i-a încredințat Zinei Moroianu, preșe-dinta filialei clujene a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, sar-cina de a mobiliza femeile din oraș pentru constituirea organizației locale a gru-pării proiectate de ea. Pentru aceasta, Zina Moroianu a invitat prin presă toate clujencele la o consfătuire, desfășurată în 6 martie 1929, în sala festivă a pri-măriei.⁶ În ciuda insistenței Zinei Moroianu de trecere la acțiune, participan-tele la reuniune, între care s-au aflat: Eliza Constantinescu-Bagdat, Bella Vereea, Leontina Iacoban, Letiția Ghidionescu, Zina Moroianu, Letiția Simu, Elena Glăvan, Alma Mohora-Popovici, Hilda Beșa, M. Mușlea, Elena Bratu, E. Aradi, Paulina Chișu, Ana Ostule, Livia Deciu, Maria Martinovici, Lucreția Barbul, Virginia Eremie, Maria Erdeli, Ana Petrovan, Maria Șerban, Zina Martalogu etc., au optat, în majoritate, pentru temporizare, în așteptarea formulării unui punct de vedere de către Maria Baiulescu. Apoi, în scop orientativ, s-a propus publicarea în întregime a apelului Alexandrinei Cantacuzino în ziarele “Patria” și “Națiunea”.⁷

O lună mai târziu, la 7 aprilie 1929, Alexandrina Cantacuzino a fondat Gruparea plănuită. Potrivit statutului adoptat, aceasta își propunea să reunească femeile din România, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, într-un “grup politic cu numele de Gruparea Națională a Femeilor Române”.⁸ Cu sediul central în București, aceasta avea să dezvolte filiale în toată țara.⁹

Ca urmare, în decembrie 1929, s-a înființat o filială la Ploiești, în ianuarie

⁵ Cosma, *Femeile și politica*, 64–66.

⁶ “Apel către toate femeile din Cluj,” *Patria*, 50 (1929): 8.

⁷ “Organizarea politică a femeilor române. Întrunirea de aseară a femeilor române din Cluj,” *Patria*, 53 (1929): 4; “Organizarea politică a femeilor române. Întrunirea femeilor române din Cluj,” *Dreptatea*, 426 (1929): 5.

⁸ În continuare G.F.R.

⁹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj (în continuare SJANC), *Sofia Meteș. Fond*

1930, una la Oradea, în mai, cea de la Cluj. A urmat fondarea filialelor de la Buzău, Piatra Neamț, Chișinău și Orhei.¹⁰ În anul 1936, Gruparea avea deja filiale în 11 orașe, ajungând în 1938, la 13.¹¹

Constituirea filialei clujene a G.F.R.

Ședința de constituire a filialei clujene a G.F.R. a avut loc la 12 mai 1930, în casa Elenei Ștefănescu-Goangă, în prezența Elenei Stângaciu, secretara societății-mamă din capitală. Au fost prezentate scopul și programul Grupării, ca și propunerea de înființare a filialei clujene. După citirea statutului, s-a aprobat în unanimitate constituirea filialei. S-a procedat apoi la alegerea organelor de conducere ale acesteia. La final, s-a stabilit data și locul de desfășurare al următoarei ședințe, 24 mai, la locuința Elenei Bratu. A fost anunțată și conferința Elizei Constantinescu-Bagdat, “Dreptul civil al femeilor în secolul XVIII”.¹²

În primul Comitet desemnat, au intrat în calitate de membre de onoare: Sidonia Docan, președinta filialei locale a Crucii Roșii, Nora Lemeny, vicepreședinta Societății Femeilor Universitare din Cluj, Ana Pop, președinta Societății Surorilor de Cruce, Vera Bohățiel, vicepreședinta Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române Cluj, Tinca Iacoban, casiera filialei locale a Crucii Roșii, Lucreția Barbul, președinta filialei clujene a Societății Principele Mircea, membră a Reuniunii Femeilor Creștine din Cluj, Victoria Bădescu, profesoară la Liceul Regina Maria, membră în conducerea Asociației Femeilor Universitare din Cluj și Maria Martinovici, fostă președintă a filialei clujene a Societății Principele Mircea. Alături de acestea, figurau ca membre în Comitet: Alma Mohora-Popovici, medic stomatolog, care alături de Elena Ștefănescu-Goangă erau membre în Comitetul filialei locale a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, Alma Mohora-Popovici fiind și membră în Comitetul de conducere al filialei locale a Fondului Operelor de Binefacere ale A.S.R. Principesa Elena, activă și în Asociația Femeilor Universitare, Silvia Comșa și Elena Popescu-Voitești, foste președinte ale filialei Cluj a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, Ioana Gabor, profesoară și directoare a Școlii normale de fete, membră în conducerea filialei locale a Crucii Roșii și a Asociației Femeilor Universitare, Maria Barițiu, proprietara tipografiei “Carmen”, membră a Reuniunii Femeilor Creștine din Cluj, a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române filiala Cluj și a filialei locale a Fondului Operelor de Binefacere ale A.S.R. Principesa Elena, Elena Cadariu, activă în

personal, dosar nr. 1, f. 96–97; Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838–1929)* (Iași: Polirom, 2002), 319–328.

¹⁰ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 3, f. 55–56.

¹¹ Cosma, *Femeile și politica*, 72–73.

¹² SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 3, f. 68–69.

filiala locală a Societății Principele Mircea, Flora Dragomir, Cornelia Stanciu și Olga Lapedatu, care au aparținut leadershipului filialei clujene a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, Constanța Bogdan-Duică, directoare a Grădiniței de copii nr. 6 “Mihai Viteazul”, fostă vicepreședintă a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române filiala Cluj, Elena Negru, medic, conferențiar universitar, activă în Asociația Femeilor Universitare, dar și casieră a filialei locale a Fondului Operelor de Binefacere ale A.S.R. Principesa Elena, Cornelia Buzdugan – Hașeganu, poetă și profesoară la Liceul Comercial de fete și la Liceul Principesa Ileana din Cluj și, în continuare, directoarea Căminului studentelor doamna Medianu, apoi soția profesorului și scriitorului Constantinescu-Delabaia și profesoara Victoria Mănescu.¹³

Primul Birou al filialei a fost constituit astfel: președintă (provizoriu) Elena Bratu, avocat, care exercita și președinția Reuniunii Femeilor Creștine din Cluj; vicepreședinte Eliza Constantinescu-Bagdat, profesoară la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj și membră a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române filiala Cluj și a Reuniunii Femeilor Creștine din Cluj și Sofia Meteș, secretara Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române filiala Cluj, membră în conducerea filialei locale a Fondului Operelor de Binefacere ale A.S.R. Principesa Elena; secretare Raluca Ripan, docent, conferențiar la Facultatea de Științe a Universității Ferdinand I, membră în conducerea filialei locale a Crucii Roșii, a Asociației Femeilor Universitare din Cluj, a filialei locale a Fondului Operelor de Binefacere ale A.S.R. Principesa Elena și Virginia Andrievici, profesoară la Liceul Regina Maria; casieră Eugenia Belu, membră în Comitetul filialei clujene a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române.¹⁴

Așa cum se observă, conducerea filialei cuprindea, ca membre de onoare în comitet, liderele principalelor societăți ale româncelor din Cluj. Apoi, în marea lor majoritate, reprezentantele Comitetului și Biroului erau membre sau făceau/au făcut parte din conducerea acestor societăți. Se poate observa, de asemenea, că multe dintre acestea erau active și în filiala clujeană a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, această dublă ipostază fiind predominantă și în conducerea societății-mamă. O parte erau femei profesioniste, majoritatea profesoare în învățământul liceal sau universitar, medici. Se poate remarca și legătura cu lumea academică clujeană, nu doar prin reprezentante cu activitate universitară, dar și prin înrudiri cu universitari clujeni, o parte din membrele conducerii filialei fiind soții ale acestora.

În data de 18 mai 1930, Elena Ștefănescu-Goangă adresa o scrisoare

¹³ Ibid., f. 65–66.

¹⁴ Ibid.

președintei filialei nou înființate, menționând îndeplinirea sarcinilor asumate la adunarea de constituire a G.F.R. la Cluj de a dota societatea cu Registrul pentru Procese Verbale, Registrul de Intrare-Ieșire, Registrul pentru Contabilitate, caiet pentru corespondență, dosare, ștampilă a societății, liste pentru membre aderente și chitanțiere, alte materiale de papetărie necesare. Sugera să se împartă liste nenumerotate și ștampilate membrilor, în perspectiva unor noi cooptări. Casiera urma să adune cotizațiile membrilor Comitetului care, conform Statutului, deveneau membre fondatoare ale societății.¹⁵ Acestea urmau să acționeze pentru atragerea spre grupare a unui număr cât mai mare de femei și pentru stabilirea programului de acțiune, care avea să se pună în practică, abia din toamnă.¹⁶

Leadershipul filialei clujene. Evoluții organizatorice

Cum arătam deja, la constituire, exercitarea președinției filialei clujene i-a fost atribuită, provizoriu, Elenei Bratu. La 13 decembrie 1932, aceasta a demisionat din funcție, în locul ei fiind aleasă președintă Sofia Meteș. Elena Bratu a devenit membră de onoare.¹⁷ De menționat este faptul că, deși prin statute durata mandatelor pentru exercitarea funcțiilor de conducere era limitată, în 1937, la propunerea Elizei Constantinescu-Bagdat, Adunarea generală a filialei a proclamat-o pe Sofia Meteș președintă “permanentă”, în semn de recunoaștere a meritelor sale pentru activitatea desfășurată în interesul societății.¹⁸

În timp, Biroul filialei a suferit și alte modificări în componență. În ianuarie 1934, Raluca Ripan s-a retras din funcția de secretară, fiind desemnată vicepreședintă. În locul ei, secretariatul i-a revenit Corneliei Hașegan-Buzdugan.¹⁹ Din Biroul ales în Adunarea generală din primăvara anului 1935, făceau parte: președintă Sofia Meteș, vicepreședinte Raluca Ripan și Alma Mohora-Popovici, în timp ce Eliza Constantinescu-Bagdat a devenit vicepreședintă de onoare. Secretare ale filialei erau Cornelia Hașegan-Buzdugan și Maria Epure, funcția de casieră fiind îndeplinită tot de Eugenia Belu.²⁰ Un an mai târziu, Lia Gociman a înlocuit-o pe Cornelia Hașegan-Buzdugan ca secretară²¹, funcție

¹⁵ Ibid., f. 63.

¹⁶ Ibid., f. 37.

¹⁷ Ibid., dosar nr. 4, f. 20.

¹⁸ “Adunarea generală a grupării femeilor române din Cluj. Rapoartele. Alegerea comitetului,” *Dimineața*, 10943 (1937): 12.

¹⁹ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 16, f. 176.

²⁰ “Adunarea generală a Grupării femeilor române, filiala Cluj. Activitatea rodnică a acestei societăți. — Problema căsătoriilor mixte. — Cuvintele d-nei președintă Sofia Șt. Meteș,” *Universul*, 142 (1935): 9.

²¹ “Adunarea generală a soc. “Gruparea Femeilor Române” din Cluj,” *Universul*, 147 (1936): 11.

asumată de ea până în 1939, când a părăsit Clujul împreună cu soțul ei, ziaristul Aurel Gociman, un activ susținător a mișcării antirevizioniste.²² Apoi, Hortensia Zeicu a înlocuit-o pe Eugenia Belu în funcția de casieră.²³

Anul 1933 a adus modificări majore în componența Comitetului. S-a înregistrat un val de retrageri în rândul membrilor acestuia, în majoritate a fostelor membre de onoare ale primului Comitet: Sidonia Docan, Nora Lemeny, Vera Bohățiel²⁴, Ana Pop²⁵, fără motivarea gestului în actele de demisie înaintate. În paralel, în anii 1933 și 1934, au intrat în Comitet noi membre, între care: Stela Comșa, bibliotecară la Observatorul Astronomic condus de profesorul Gheorghe Bratu, Lia Gociman, care în 1936 a devenit, așa cum arătam, secretara filialei²⁶, profesoarele Maria Mateescu²⁷, Maria Iuga²⁸, Letiția Ghidionescu și Aurelia Roșca, apoi Annie Iacobovici, soția profesorului și chirurgului Iacob Iacobovici²⁹, actrița Olimpia Bârsan, Florica Goia, soția profesorului și medicului Ioan Goia, Sabina Peculea, membră în Comitetului Central al Reuniunii “Sf. Maria” a Femeilor Române Greco-Catolice din Cluj, soția lui Marius Peculea, fondator și director al sucursalei Cluj a Băncii Albina³⁰, Marcela Fabius, viitoare președintă a Societății Principele Mircea și soția avocatului Ștefan Fabius, apoi Valeria Bologna, Maria Epure, Virginia Pamfil, Eugenia Mehedinți³¹, Cristina Goga etc.³² Ca urmare a acestor schimbări, în anul 1935, Comitetul funcționa cu 29 de membre.³³ Între persoanele nou intrate în Comitet se remarcă preponderența profesionistelor, mai ales profesoare și a soțiilor de universitari, avocați, bancheri, reprezentanți ai elitei locale românești. Până la 1940, în componența acestuia au rămas 14 veterane (Sofia Meteș, Eliza Constantinescu-Bagdat, Raluca Ripan, Alma Mohora-Popovici, Cornelia Buzdugan-Hașeganu, Maria Barițiu, Valeria Bologna, Elena-Ștefănescu-Goangă, apoi Marcela Fabius, Florica Goia, Maria Iuga, Maria Mateescu, Eugenia Mehedinți, Sabina Peculea) la care s-au adăugat alte 12 nume noi. De asemenea, pe lista membrilor grupării de

²² Mircea-Aurel Gociman, *Mică introducere*, la http://www.gociman.com/mircea_gociman/copilaria.htm, accesat la 5 iulie 2024; Liviu Lazăr, *Mișcarea antirevizionistă din Transilvania în perioada interbelică* (Deva: Călăuza, 2003), 359.

²³ “Adunarea generală a soc. “Gruparea,” 11.

²⁴ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 4, f. 17.

²⁵ Ibid., f. 16.

²⁶ Ibid., dosar nr. 16, f. 147.

²⁷ Ibid., f. 86.

²⁸ Ibid., f. 133.

²⁹ Ibid., dosar nr. 4, f. 27.

³⁰ Ibid., dosar nr. 16, f. 170.

³¹ Ibid., dosar nr. 4, f. 25; dosar nr. 1, f. 34.

³² Ibid., dosar nr. 4, f. 5.

³³ “Adunarea generală a Grupării,” 9.

la acea dată figurau, ca element de noutate, și liderele Societății “Sf. Maria” a Femeilor Române Greco-Catolice, Livia Boilă și Elena Aciu.³⁴

În ce privește membrele Grupării, potrivit Statutului din 1929, la această calitate puteau accede toate femeile majore de cetățenie română. Membrele active erau cele care se înscriau ca membre fondatoare în organizațiile Grupării și care, luând cunoștință de program, statut și regulamente se obligau a se conforma lor. Membrele aderente erau cele înscrise ulterior constituirii grupării, cu aceleași obligații. Fiecare membră activă plătea obligatoriu cotizația.³⁵ Statutul din 1935 a stabilit că puteau deveni membre ale G.F.R. femeile române, majore, fără deosebire de clasă socială, origine etnică, limbă și credință religioasă, care nu erau înscrise în niciun partid politic. Față de Statutul din 1929, cel din 1935 a introdus categoria membrilor de onoare (în baza deciziei Comitetul Central, ratificată de către Congres, pentru contribuție excepțională la activitatea Grupării). Ca element de noutate, se preciza și că, accesul la calitatea de membru activ presupunea o prezentare oferită de alte două membre și angajamentul privind cunoașterea și respectarea programului, statutului și regulamentului G.F.R.³⁶

În arhiva filialei clujene s-au păstrat o serie de documente legate de primirea în Comitet a unor membre: câte o scrisoare de aducere la cunoștință a cooptării prin vot în componența acestui organism de conducere și răspunsul scris de acceptare al persoanei vizate.³⁷ În ceea ce privește evoluția numerică a membrilor filialei clujene, nu am reușit să identificăm alte surse documentare în afara Registrului de încasări și cheltuieli al acesteia. Deși în urma diverselor evenimente susținute se anunța frecvent atragerea de noi membre, numărul cotizantelor, deci al membrilor active, a rămas modest în comparație cu alte filiale pentru care situația poate fi documentată.³⁸ Astfel, filiala clujeană avea înscrise în Registrul de încasări și cheltuieli în 1930, 15 membre cotizante, atingând numărul maxim de 35, în 1940.³⁹ Așa cum reiese din documente, membrele cotizante erau, de fapt, toate cuprinse în structurile de conducere ale filialei și, de asemenea, nu toate s-au achitat constant de plata cotizației, așa cum prevedea statutul.

³⁴ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 15, f. n.n.

³⁵ Mihăilescu, *Din istoria feminismului*, 319–320.

³⁶ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 16, f. 230 (*Gruparea Femeilor Române. Statut* (București: Tipografia de Artă și Editură, 1935), 3–4).

³⁷ Ibid., dosar nr. 1, f. 3, 8, 34; dosar nr. 4, f. 5, 25, 27; dosar nr. 16, f. 86, 133, 147, 170.

³⁸ Astfel, de exemplu, filiala Caracal a pornit cu 25 de membre la constituire, în noiembrie 1936, ajungând în ianuarie 1937 la 48 de membre înscrise și la 150 împreună cu aderentele din județ. La Buzău, filiala raporta, în 1931, 400–500 de membre. Cosma, *Femeile și politica*, 77.

³⁹ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 2 (*Registrul de încasări și cheltuieli 1930–1940*).

La nivel național, G.F.R. a creat structuri specifice, subfiliale, pentru a se extinde spre lumea satelor și pentru activizarea tinerelor, subdiviziunea “Tinerelor Grupiste”. Decizia constituirii “secțiilor de tineret” a fost adoptată la Congresul de la Cluj, din 1933.⁴⁰ Unii specialiști, care au identificat la nivelul Grupării influențele feminismului latin, influențe ale fascismului italian, au văzut și în “Tinerele Grupiste” o copie a Gufinelor din Italia, tinerele studente din Grupările Universitare Fasciste.⁴¹ Însă, pe de altă parte, și celelalte societăți de femei, de altă orientare, ca Uniunea Femeilor Române din România sau Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române au agreeat, susținut și pus în practică, la rândul lor, această încercare de încorporare în mișcarea de femei a lumii sătești și a tinerelor.⁴²

Ședința de Comitet a G.F.R. Cluj, din ianuarie 1933, a fost dedicată problemei antrenării studentelor în Grupare, ele fiind reprezentate la întrunire de Stella Hălmăgeanu.⁴³ Ca urmare, în această perioadă, au aderat la gruparea clujeană un număr de 31 de studente de la Universitate⁴⁴ și 18 studente de la Academia de Înalte Studii Industriale și Comerciale din Cluj.⁴⁵ Inexistența unor documente sau informații ulterioare legate de această structură de tineret la Cluj, conduce spre concluzia că acțiunea de recrutare nu a fost permanentă și nu s-a reușit nici crearea unui grup activ, pe termen lung.

Activitatea filialei clujene a Grupării a început fără un sediu al acesteia, motiv pentru care, în primii ani, ședințele de Comitet s-au desfășurat prin rotație, la locuințele membrilor acestuia. Ajunsă în fruntea filialei, Sofia Meteș s-a preocupat de obținerea unui loc de desfășurare a acestor întruniri și a Adunărilor generale, solicitând primăriei și obținând de la aceasta un spațiu pentru întâlnirile regulate ale societății și aula instituției pentru conferințele susținute sub egida G.F.R.⁴⁶

La București, sediul central al Grupării a fost stabilit la Casa Femeii, filialele fiind îndemnate să înființeze și ele astfel de case de sfat ale femeilor.⁴⁷ Ca urmare, în 22 noiembrie 1933, Comitetul filialei clujene s-a adresat primarului, anunțând determinarea sa de a înființa și la Cluj o Casă a Femeii. Solicita sprijinul autorităților și punerea la dispoziția ei a unui număr de camere într-una

⁴⁰ Ghizela Cosma, *Femeile și politica*, 74.

⁴¹ Alexandra Petrescu, “Femeile și politica autoritară,” *Sfera politicii*, 120–121–122 (2006), la <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/120-121-122/art15-petrescu.html>, accesat la 18 iun. 2024.

⁴² Cosma, *Femeile și politica*, 92–94.

⁴³ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 1, f. 6.

⁴⁴ Ibid., f. 8.

⁴⁵ Ibid., f. 37.

⁴⁶ Ibid., f. 72.

⁴⁷ Cosma, *Femeile și politica*, 73, 77.

din clădirile din centru aflate în proprietatea primăriei, unde să fie organizată o sală de ședințe și două săli de consultații medicale și juridice sau de “consiliere morală” și o sală de așteptare. Cum nu s-a identificat un local corespunzător cererii formulate, primăria nu a dat curs solicitării, dar a pus la dispoziție sala ei de ședințe “la nevoie și după caz”.⁴⁸

Mai târziu, filiala clujeană a început să sperie că va reuși ridicarea propriei clădiri, conformă scopului urmărit.⁴⁹ Aceasta ar fi cuprins un adăpost pentru femeile intelectuale rămase singure și fără locuință spre sfârșitul vieții și un cămin pentru eleve și studente unde să li se asigure educație și îngrijire.⁵⁰ În consecință, în ședința de Comitet din 14 martie 1934, s-a redactat un apel pentru sprijinirea ridicării Casei Femeii la Cluj⁵¹, inițiindu-se o amplă campanie de strângere de fonduri și de acțiuni subsumate: colecte, baluri, ceaiuri, conferințe.⁵² Apelul a fost trimis unui număr mare de personalități, instituții, autorități locale și centrale.⁵³ Potrivit evidențelor financiare, în urma acestei campanii au intrat în fondul pentru Casa Femeii 61.500 de lei, cu soldul precedent, suma atingând 63.286 lei. Între donatori s-au aflat: Președinția Consiliului de Miniștri, Primăria, Universitatea din Cluj, filiala din Constanța a G.F.R., Fondului Operelor de Binefacere ale A.S.R. Principesa Elena, Cluj etc., precum și câteva persoane fizice. S-au adăugat la acestea veniturile obținute din organizarea unui ceai dansant și a balului din ianuarie 1935.⁵⁴ Adunarea de fonduri pentru Casa Femeii a continuat și anii următori, fiind înaintate și alte cereri primăriei pentru sprijin cu spațiu, loc de casă, sau un ajutor material mai important.⁵⁵ Însă, cu toate aceste eforturi, înființarea unei Case a Femeii la Cluj a rămas un deziderat neatins.

Relația filială – societatea-mamă

Potrivit Statutului Grupării din 1929, între atribuțiile Comitetului central figura și stabilirea doctrinei și răspândirea ei în toate ramificațiile societății.⁵⁶

⁴⁸ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 1, f. 84.

⁴⁹ Ibid., dosar nr. 4, f. 40–41.

⁵⁰ Ibid., f. 40–41.

⁵¹ Ibid., dosar nr. 15 (*Preconstituite- afișe ale Grupării*).

⁵² Ibid., dosar nr. 16, f. 12, 78–79, 191.

⁵³ Exemplare din Apel au ajuns la rectorul Universității din Cluj, episcopii bisericilor românești, Teatrul Național, Banca Națională, diverse societăți: Uzinele Electrice, Industria Sârmei, Societatea Unirea etc. Alte apeluri au fost expediate premierului și către diverși miniștri: al Finanțelor, Cultelor sau Sănătății. SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 6, f. n.n.; dosar nr. 16, f. 61, 166; dosar nr. 16, f. 17, 122.

⁵⁴ Ibid., dosar nr. 2 (*Registru de încasări și cheltuieli*).

⁵⁵ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 14.

⁵⁶ Mihăilescu, *Din istoria feminismului*, 324.

Dar, principalul teoretician al societății a fost Alexandrina Cantacuzino. Ea a pus fundamentele ideologice-doctrinare ale noii asociații, în timp, dezvoltând-o într-o direcție ce oglindea seducția față de autoritarism. Inițiind și prezidând mai multe asociații de femei⁵⁷, naționalistă acasă, a fost profund implicată în mișcarea internațională a femeilor, devenind cea mai cunoscută feministă din România dincolo de granițe. Apoi, deși ostilă minorităților, a inițiat dialogul cu acestea, invitându-le la Congres în 1925 și stimulând organizarea lor în vederea unei colaborări cu Consiliul Național al Femeilor Române.⁵⁸ De-a lungul timpului, naționalismul ei s-a combinat cu seducția autoritarismului, fiind câștigată de critica fascistă a democrației liberale și, ca urmare, a început să militeze pentru o monarhie corporatistă, pentru depolitizarea administrației. Ca principal ideolog al G.F.R., a devenit printr-o schimbare de loialitate o promotoare a feminismului latin, o concepție a Italiei fasciste, care pune în prim plan educarea mamelor, pacea, dezvoltarea morală și socială a femeilor, transformându-le în “speciale și indispensabile”. În evoluția sa ideologică, Alexandrina Cantacuzino a ajuns să îmbrățișeze și eugenia și antisemitismul.⁵⁹

Aderarea unor exponente ale mișcării clujencelor la G.F.R., trebuie privită nu doar în contextul mai larg al influenței ideologice de dreapta asupra unei părți a elitelor românești ale vremii, dar și în contextul unei conjuncturi locale specifice, al unor sensibilități care au fundamentat și hrănit afinitatea pentru acțiunea și ideologia acestei societăți de femei. Realitățile locale ale timpului s-au fasonat pe acțiunea conjugată a unei multitudini de factori, de la cei demografici (structură etnică), economici, sociali, la cei istorici și culturali, într-o nouă stare de fapt politică, statală, de după 1918. Comunitatea românească era majoritară în noul cadru statal dar, la nivel local, s-a situat pe al doilea loc ca pondere în structura etnică a orașului până spre 1938. În acest context, chiar dacă politic se realizase obiectivul major al mișcării naționale, Unirea, în plan local a rămas obiectivul consolidării și afirmării comunității românești, care a hrănit aspirațiile și manifestările naționaliste.⁶⁰

Pe de altă parte, specificul mișcării femeilor române din Cluj era pliat pe

⁵⁷ Alexandrina Cantacuzino a fost președinta următoarelor asociații de femei din România: Consiliul Național al Femeilor Române, Mica Înțelegere Feminină – secția română, Asociația “Casa femeii”, Societățile “Țesătoarea” și “Solidaritatea”, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, din 1929 și a Grupării Femeilor Române. Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea* (București: Saeculum I.O., Vestala, 1999), 162.

⁵⁸ Ghizela Cosma, “Aspecte privind constituirea și activitatea Secretariatului Central al Femeilor Minoritare Maghiare (Româniai Magyar Kisebbségi Nők Központi Titkársága) de la Cluj,” *Banatica* 32 (2022): 406–410.

⁵⁹ Petrescu, “Femeile și politica,” la <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/120-121-122/art15-petrescu.html>, accesat la 18 iun. 2024.

⁶⁰ Cosma, “Activismul feminin,” 65–66.

particularitățile unui curent regional tradiționalist, moderat în ansamblul său, care a respins atitudinile feminismului practicat de diverse societăți cu mare audiență peste Carpați, precum Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor. De remarcat este și faptul că, așa cum arătam deja, în marea lor majoritate, societățile româncelor în Clujul interbelic au fost societăți patronate de cele două biserici, ortodoxă și greco-catolică și societăți constituite în jurul unor obiective și activități caritabile.⁶¹ În acest context, G.F.R. era o societate aparte în peisajul activismului feminin clujean interbelic, care oferea, în legătură cu conjunctura, tradiția și afinitățile locale, o formulă atrăgătoare de emancipare a femeii.

Apoi, este de evidențiat și faptul că prima lideră a filialei, Elena Bratu, avocată de profesie, era și președinta Reuniunii Femeilor Creștine, fondată în 1925, o societate de femei tradiționalistă, naționalistă.⁶² Sofia Meteș, care i-a urmat în funcție, intrase în 1926 în filiala locală a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, devenind din 1931 vicepreședintă și, ulterior, președintă a acesteia. Ca și în cazul G.F.R. de la nivel național, nu întâmplător, și filiala clujeană a găsit audiență în primul rând între membrele Societății Naționale Ortodoxe a Femeilor Române, ea alimentându-se și pe filiera ortodoxismului.⁶³

Din Statutele Grupării emanau trăsături autoritare, stabilindu-se privilegiul centrului și al deciziilor sale. Comitetul central executa programul, urma statutul, stabilea doctrina și o răspândea în filiale, dirijând și controlând organizațiile ierarhic inferioare, ale căror decizii le putea anula. Gruparea se baza pe o structură piramidală: organizația comunală (sub-filială), organizația județeană (filială) și organizația centrală. Organele de conducere ale G.F.R. erau Birourile, Comitetele locale și Adunările generale, iar la nivel central Biroul, Comitetul central, Adunarea generală și Congresul. Biroul comitetului filialei trebuia confirmat de Comitetul central pentru a fi constituit în mod valabil. Apoi, Comitetul filialei îndeplinea hotărârile Adunării generale a filialei și ale Comitetului central, bugetul întocmit de acesta fiind aprobat de Adunarea filialei și ratificat de Comitetul central. Toate deciziile Comitetului filialei și ale Adunării generale se treceau în registrele de ședințe, iar copiile cu hotărârile importante se înaintau Comitetului central. Valabilitatea deciziilor presupunea ratificarea lor de Comitetul central. Astfel, Comitetul central conducea, supraveghea și controla filialele, întărind sau anulând hotărârile acestora când nu erau conforme cu statutul, regulamentele și directivele centrului. Conform Statutului din 1935, prima dintre cele 4 membre ale Secretariatului central era secretara filialelor, cu

⁶¹ Ibid., 84–86.

⁶² Ana-Maria Stan, “Asociaționism cultural și academic în perioada interbelică: Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj, 1925–1931,” *Historia Universitatis Iassiensis* I (2010): 131–150.

⁶³ Cosma, “Activismul feminin,” 70–71.

atribuții de organizare a acestora și stabilirea legăturii dintre acestea și organizația centrală. Nu în ultimul rând, hotărârile Comitetului central erau obligatorii pentru toate membrele și organizațiile grupării.⁶⁴ Arhitectura de autoritate definită în 1929 s-a menținut și în statutul din 1935.

Congresul se convoca anual cu comunicarea datei de desfășurare, fiind transmisă și ordinea de zi a ședințelor.⁶⁵ Corespondența filialei clujene conține și precizări de la centru privind numărul intervențiilor în congres și subiectele repartizate reprezentanților filialei.⁶⁶ Congresele G.F.R. s-au desfășurat cu regularitate din 1933, primul la Cluj, între 20–21 ianuarie 1933, al doilea, în mod excepțional în același an, între 3–5 decembrie 1933, la Brașov. După acestea, Congresele s-au organizat în fiecare an, în noiembrie, la București în 1934, Craiova în 1935, Chișinău în 1936, din nou la Cluj între 20–22 noiembrie 1937 și din nou la Brașov, în 1938.⁶⁷ Așa cum reiese din cele de mai sus, Clujul și Brașovul au fost cele două centre din Transilvania care au găzduit câte două congrese ale G.F.R., la Cluj fiind organizat și primul congres al acestei societăți.

O relație strânsă cu Comitetul central și președinta grupării a caracterizat întreaga activitate a filialei clujene. S-a păstrat corespondență care indică rolul conducător al centrului, directive trasate, cerințe formulate în diverse împrejurări. Președinta G.F.R., Alexandrina Cantacuzino, s-a aflat de mai multe ori la Cluj, prezidând ședințe ale Comitetului filialei, susținând conferințe. Alte reprezentante ale conducerii centrale au venit frecvent la Cluj, în special secretara organizației mamă, Elena Stângaciu, care a purtat și o corespondență bogată cu conducerea filialei.

Filiala clujeană a fost una importantă în Grupare. Desfășurarea primului Congres al G.F.R. la Cluj, apoi a altui congres, în 1937, nu erau lipsite de semnificații, ca și derularea aici a unor acțiuni cu reverberații politice, naționale, ca vizita ducesei de Atholl, expoziția artistelor din țările Micii Înțelegeri etc., asupra cărora vom reveni. Chiar dacă numărul membrilor filialei nu era impresionant, Clujul a dat o filială simbolică G.F.R., cu lidere purtătoare de mesaje rezonante în comunitate.

Conexiunea cu centrul a fost influențată și de relația apropiată, de prietenie dintre Alexandrina Cantacuzino și Sofia Meteș. Pe lângă faptul că ambele conduceau societatea-mamă a Grupării respectiv filiala clujeană a acesteia, ambele erau și lidere ale Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române la centru, respectiv la nivel local. Cu diverse prilejuri, Sofia Meteș și-a exprimat

⁶⁴ Mihăilescu, *Din istoria feminismului*, 319–328; SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 16, f. 230.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 3, f. 10.

⁶⁷ Cosma, *Femeile și politica*, 80.

public admirația și sprijinul față de Alexandrina Cantacuzino, susținând-o și rămânând alături ea și în momente dificile ale parcursului ei. În contextul crizei din Comitetul central al Societății ortodoxe, filiala clujeană a G.F.R. și-a făcut publică poziția de susținere a Alexandrinei Cantacuzino.⁶⁸ Apoi, pe parcursul derulării acestui conflict, într-o scrisoare adresată Sofiei Meteș, Alexandrina Cantacuzino îi propunea să o înlocuiască și să preia ea funcția de conducere la nivel național.⁶⁹ De asemenea, în 1939, când Alexandrina Cantacuzino a fost plasată în arest la domiciliu fiind acuzată de simpatii legionare⁷⁰, ea a continuat să țină legătura cu Sofia Meteș, la care au ajuns prin diverși mesageri vești transpuse pe furiș pe bilețele, care cuprindeau și cerința să fie distruse după citirea lor. Sofia Meteș nu s-a dezis de Alexandrina Cantacuzino și, mai mult, a adresat un amplu memoriu Regelui Carol al II-a, dezmințind acuzele aduse și lucrând pentru reabilitarea ei.⁷¹

Mijloace de acțiune ale filialei. Resurse

Din punct de vedere statutar, din 1929 până în 1935, respectiv 1938, se poate constata un continuu proces de redefinire a G.F.R. Astfel, în 1929, pornea ca “grup politic”, “Gruparea Națională a Femeilor Române”, având ca obiectiv pregătirea pentru emancipare politică deplină a femeii și, în perspectivă, participarea acesteia la conducerea țării de pe poziții de egalitate cu bărbatul.⁷² În 1935, s-a redenumit “Gruparea Femeilor Române”, “asociație de femei” care

⁶⁸ Prin ziarul “Universul” filiala clujeană transmitea: “Suntem cu trup și suflet alături de Doamna Alexandrina Cantacuzino, președinta noastră generală, așa după cum am dovedit din primul moment, și, mai ales la congresul extraordinar al Societății din 10 ianuarie (1935 n.n.) când reprezentanta noastră, D-na Sofia Șt- Meteș, prin cuvântarea ce a rostit-o a mărturisit cu toată hotărârea încrederea și devotamentul nostru neclintit față de iubita noastră președintă generală, Doamna Alexandrina Cantacuzino”. “De la filiala Cluj a “Grupării femeilor Române””, *Universul*, 38 (1935): 10.

⁶⁹ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 15, f. 10.

⁷⁰ Potrivit Monicăi Negru, conturarea în conduita și discursul Alexandrinei Cantacuzino a unor tendințe de autoritarism, promovarea unui feminism conservator, a apropiat-o treptat de extrema dreaptă. Există și ipoteza că Alexandrina Cantacuzino ar fi fost adepta ideologiei legionare, iar în locuința sa ar fi avut loc întâlniri legionare. Realitatea istorică arată însă că prințesa nu a obținut avantaje din simpatiile sale politice de dreapta, dimpotrivă: și-a pierdut fiul, comandantul legionar Alexandru, a fost izolată și condamnată la domiciliu forțat de către Regele Carol al II-lea, aproape un an. După abdicarea lui Carol al II-lea, prințesa și-a reluat activitatea, ea fiind sprijinită chiar de către generalul Ion Antonescu. Monica Negru, “Un model de feminism, naționalism și ortodoxism românesc: Alexandrina Gr. Cantacuzino,” *Orizonturi culturale italo-române. Orizzonti culturali italo-romeni*, la http://www.orizonturicultural.ro/ro_studii_Monica-Negru.html, accesat la 28 iun. 2024.

⁷¹ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 26, f. 12–15.

⁷² Mihăilescu, *Din istoria feminismului*, 319.

lupta pentru emanciparea politică, socială și economică a acestora și pregătirea lor pentru participare la viața publică, cu repudierea partizanatului politic.⁷³ Apoi, în 1938, s-a transformat în societate cu scopuri sociale, culturale și patriotice.⁷⁴ Astfel, dacă gruparea a activat la începuturi ca societate ce-și asuma exclusiv obiectivul emancipării politice depline a femeii, ea și-a extins și reconstruit în timp obiectivele și aria de acțiune, în paralel cu o evoluție doctrinară particulară. Dar ea a rămas în primul rând o societate de propagandă, aceasta fiind și principala metodă de acțiune stabilită statutar, cu mijloacele sale concrete, în varianta orală și scrisă/tipărită.⁷⁵

Ca urmare, pentru atingerea obiectivelor programatice și filiala clujeană a apelat la diverse mijloace de acțiune propagandistică. Între acestea, conferințele organizate și susținute în primul rând de membrele sale, erau menite să asigure informarea, educarea și pregătirea femeilor în perspectiva exercitării de noi drepturi, asumarea corectă și responsabilă de către acestea a obligațiilor familiale-gospodărești și a celor comunitare în spiritul intereselor naționale, solidarizarea feminină în jurul susținerii acestor interese. Astfel, majoritatea conferințelor au abordat problematica rolurilor femeii în familie și societate, a drepturilor revendicate pentru ea.⁷⁶ Aceste subiecte și alte teme înrudite au fost dezvoltate și în congresele G.F.R. Principalele conferințiere ale filialei clujene au fost, alături de Sofia Meteș, cu o activitate discursivă prolifică și extrem de vocală, Eliza Constantinescu-Bagdat, Raluca Ripan, Maria Mateescu, Alma Mohora-Popovici, dar și Valeria Bologa.

Apoi, în 1934, la Congresul G.F.R. de la București, Alexandrina Cantacuzino a recomandat filialelor constituirea de cercuri de studii, în cadrul cărora să fie

⁷³ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 6, f. 230.

⁷⁴ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 44–52; dosar 31 (tăietură din ziar “Adunarea generală anuală a societății “Gruparea Femeilor Române” din Cluj,” *România*, 25 iun. 1939).

⁷⁵ Astfel, propaganda orală urma să se facă “din femeie în femeie și prin conferințe și întruniri publice parțiale și generale”, iar propaganda scrisă, “prin presă, broșuri, afișe, memorii, programe etc.” Mihăilescu, *Din istoria feminismului*, 319; SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 6, f. 230.

⁷⁶ Dintre acestea pot fi amintite conferințele: “Rolul femeii în familie și societate” (1930, Eliza Constantinescu-Bagdat), “Femeia și drepturile publice (1934, Sofia Meteș), “Femeia rurală în cadrul vieții economice a satului” (1934, Elena Popescu-Voitești), “Femeia în știință” (1934, Petre Sergescu), “Inegalitatea sexelor în dreptul român” (1936, Aurelian Ionașcu), “Femeia și ideea națională” (1936, Aurel Gociman), “Rolul sătencei în economia națională” (1936, Maria Mateescu), “Femeia factor social constructiv” (1937, Raluca Ripan), “Femeia capital biologic” (1939, Alma Mohora-Popovici) etc. SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 5, f. 11; SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 21, 27–28, 49; dosar nr. 10, f. 39–40; dosar nr. 31 (tăietură de ziar “Adunarea Grupării Femeilor Române,” *Curentul*, 10 iunie 1937; tăietură din ziar “Adunarea generală anuală a societății “Gruparea Femeilor Române” din Cluj,” *România*, 25 iun. 1939).

abordate problemele femeilor, dar și probleme de interes general, în conformitate cu programul grupării.⁷⁷ Interesant de remarcat este faptul că, la Cluj, potrivit unui document din arhiva filialei, deja în toamna anului 1933 se relata despre inaugurarea cercului de studii, sub conducerea Letiției Ghidionescu.⁷⁸ Însă probabil că atunci nu s-a reușit organizarea concretă a activității sale, motiv pentru care, în primăvara anului 1936, se vorbea din nou despre înființarea cercului de studii al filialei Cluj a Grupării. În prezența unui număr mare de membre adunate în sala de ședințe a primăriei, Raluca Ripan a prezentat programul de lucru al cercului, care cuprindea: studierea partidelor și diverselor doctrine politice, a rezultatelor aplicării acestora, studierea programului diverselor partide din România. Urmău a fi abordate și diferite probleme specifice femeilor. Aveau să fie realizate prezentări ale societăților acestora, ale programelor lor, a activității și rezultatelor obținute în orice domeniu: politic, social sau economic. În cadrul cercului de studii al filialei clujene se intenționa urmărirea și cunoașterea situației femeii din orice clasă socială, din diverse țări, cât și a problemei copilului.⁷⁹

Aceste prezentări tematice propuse să se deruleze în cadrul cercului de studii, ar fi fost urmate de dezbateri pe subiectul abordat. Pentru o bună capacitate de informare, prin acest cerc urma să se țină evidența demersurilor și evenimentelor în legătură cu interesele femeilor, desfășurate în țară și străinătate, dar și a evenimentelor politice, sociale și economice mai importante, de pretutindeni. Obiectivul final urmărit era contribuția la completarea culturii generale a femeii și la pregătirea ei pentru viața socială și politică.⁸⁰

În prima întrunire, conducerea cercului de studii a fost încredințată Letiției Ghidionescu și Ralucai Ripan.⁸¹ Apoi, în cadrul acestei ședințe inaugurale și a celei următoare, Raluca Ripan a susținut o expunere despre “Partidele politice”, iar avocata Zenobia Suciuc a vorbit despre fascism ca doctrină politică.⁸² Cum însă nici documentele arhivistice și nici publicațiile vremii sau ulterioare nu oferă date despre funcționarea acestui cerc în continuare, este foarte posibil ca și această a doua încercare de constituire și activizare să fi avut tot un caracter efemer.

O altă practică a filialei a fost redactarea și înaintarea de diverse apeluri, memorii către autoritățile centrale și locale, prin care, luând atitudine în diverse

⁷⁷ Cosma, *Femeile și politica*, 78.

⁷⁸ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 1, f. 73.

⁷⁹ “Deschiderea cercului de studii al “Grupării femeilor române” din Cluj,” *Universul*, 65 (1936): 10.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 21; 27–28.

probleme de actualitate și de interes din perspectiva obiectivelor și programului grupării, erau formulate solicitări, propuneri pentru soluționarea lor. Aceste memorii au fost înaintate de regulă în preajma momentelor în care problemele abordate se aflau în atenție, supuse procesului de legiferare sau când situațiile evidențiate erau urmare a adoptării unor măsuri, legi cu implicații negative din perspectiva intereselor promovate de societate și care erau sesizate spre studiere și corectare.

În activitatea de propagandă a filialei, un loc important s-a acordat tipăriturilor, afișelor, pliantelor, fapt reflectat și de alocările bugetare anuale cu această destinație. În 1930, din totalul cheltuielilor de 466 de lei, 355 de lei au fost destinați tipăririi de afișe și plății taxei de afișaj la primărie. Anul următor, aceste cheltuieli au reprezentat 535 de lei dintr-un total de 591 de lei. După preluarea președinției grupării de Sofia Meteș și, probabil, în legătură cu intensificarea activității filialei, sumele cheltuite cu tipărirea de afișe și taxele de afișaj au crescut continuu, la 1.450 de lei în 1935, 2.900 de lei în 1936, 3.170 de lei în 1939.⁸³ Toate tipăriturile solicitate de filială au fost realizate la tipografia “Carmen”, aflată în proprietatea Mariei Barițiu, membră în Comitet. Nu în ultimul rând, propaganda se realiza și prin presă și, grație bunelor relații cultivate cu aceasta, filiala clujeană a Grupării a obținut o mare vizibilitate a activității sale la nivel local, dar și național. Între organele de presă, o legătură strânsă a fost cultivată cu ziarul “Universul”, condus de Stelian Popescu, personalitate cu care filiala a colaborat și în cadrul mișcării antirevizioniste în care avea să se înregimenteze în 1934.⁸⁴

Din punct de vedere financiar, activitatea filialei a fost susținută, la început, din taxele plătite de membre.⁸⁵ Dar, în timp, mai importante s-au dovedit a fi sumele provenite din alte surse. În 1933, probabil legat de organizarea Congresului de la Cluj, Centrala a oferit filialei suma de 3.000 de lei. În 1937 și 1938, Primăria a transferat societății 8.000, respectiv 5.000 de lei. În 1937, și Prefectura a oferit suma de 3.000 de lei. Între instituțiile donatoare s-au mai numărat Banca Albina, cu mai multe donații (probabil și grație faptului că Sabina, soția directorului fondator al Albinei clujene, Marius Peculea, era membră a Comitetului filialei), apoi Banca Centrală, Banca Vatra, Prima Ardeleană, dar și Industria Sârmei, Uzina de apă. La acestea s-au adăugat sume venite din spre societăți diverse: Liga Antirevizionistă, Societatea Națională a Femeilor Ortodoxe, Crucea Roșie, probabil prin filialele lor. Apoi, diverși particulari au sprijinit filiala cu bani. Pe măsura organizării sistematice a conferințelor, sumele

⁸³ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 2 (*Registru de încasări și cheltuieli 1930–1940*).

⁸⁴ *Ibid.*, dosar nr. 4, f. 51.

⁸⁵ *Ibid.*, dosar nr. 2 (*Registru de încasări și cheltuieli 1930–1940*).

obținute în urma acestora au fost tot mai importante, ca și cele obținute în urma altor evenimente organizate, precum balurile. Un capitol separat de încasări l-au constituit sumele obținute pentru Casa Femeii, despre care am vorbit deja.⁸⁶

Activitatea filialei clujene a Grupării

Activitatea filialei clujene a demarat șovăitor, impulsionată constant de la centru, de unde se lansau idei de organizare, de atragere și activare a femeilor în cadrul filialei, informări privind activitatea la centru și cerințe de implicare în demersuri gândite la nivel național. În acest sens, este revelatoare o scrisoare adresată Elenei Bratu de secretara G.F.R., Elena Stângaciu, prin care se cerea acțiune, pentru atragerea de noi membre. Se sugera, pentru început, organizarea de “ceaiuri sufragiste”, după model francez, un mod de a “se face educație feministă femeilor”. Dezbaterea în grupuri a unor probleme de interes pentru femei la domiciliul unor membre care dispuneau de spațiu, servea ca mijloc de propagandă, de recrutare, dar și de adunare de fonduri (ceaiul fiind plătit cu o sumă modestă).⁸⁷ Dintre acțiunile începuturilor care au angrenat filiala clujeană în evenimente de anvergură națională în favoarea dreptului de vot pentru femei, primul a fost gândit în lunile februarie–martie 1931. Întrunirea publică de la București, din 15 februarie, în care s-au cerut drepturi integrale pentru femei, la care au fost invitate să ia cuvântul și reprezentante din teritoriu, urma să fie replicată în diverse centre din țară.⁸⁸ Întrunirea de la Cluj a avut loc în 8 martie 1931.⁸⁹ Apoi, în noiembrie 1931, Alexandrina Cantacuzino a îndemnat filialele să trimită primului ministru moțiuni, după modelul celei înaintate de filiala Buzău, care sublinia importanța femeii în societate și necesitatea implicării sale în soluționarea problemelor economice, sociale și obștești ale țării. Această acțiune de amploare națională ar fi fost, în viziunea președintei G.F.R., un mesaj de seriozitate al mișcării femeilor pentru revendicarea drepturilor lor.⁹⁰

Dar, greutatea începutului și o oarecare blazare, care părea să fi slăbit entuziasmul, amâna o activitate intensă la nivel de filială, redusă la ședințele de Comitet.⁹¹ Abia după Congresul G.F.R. desfășurat la Cluj în ianuarie 1933 și în contextul preluării președinției filialei de Sofia Meteș, asistăm la o dezvoltare și diversificare vizibilă a problematicei abordate și a direcțiilor de acțiune ale grupării clujene.

Din punct de vedere al problemelor asupra cărora s-a concentrat filiala, se

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid., dosar nr. 3, f. 51–52.

⁸⁸ Ibid. dosar nr. 5, f. 11 (față-verso); dosar nr. 16, f. 11.

⁸⁹ Ibid., dosar nr. 5, f. 11 (verso), 20.

⁹⁰ Ibid. dosar nr. 3, f. 28–29.

⁹¹ Ibid., dosar nr. 5, f. 11 (verso).

poate observa în primii ani de activitate o polarizare aproape exclusivă pe tema drepturilor politice ale femeii, în concordanță și cu identitatea statutară a societății de la acea vreme. Deși dreptul de vot pentru unele categorii de femei în alegerile locale era deja legiferat, problema extinderii sale și maniera exercitării lui a continuat să preocupe și la nivel de filială. Dacă problematica drepturilor civile ale femeii dezbătută la nivel național și în mișcarea de femei în ansamblul ei nu părea să stârnească un interes deosebit la Cluj⁹², membrele filialei continuau să-și expună viziunea privind drepturile politice și exercitarea lor în legătură, în primul rând, cu temerile ca acestea să nu avantajeze femeile minoritare în detrimentul româncelor. Astfel, în ședința Comitetului filialei din 15 decembrie 1932, discuțiile s-au centrat exclusiv pe problematica dreptului de vot pentru femei. Elena Bratu sublinia că acordarea acestuia favoriza minoritatea și se exprima pentru o temporizare a drepturilor femeilor până ce și româncea avea să fie pregătită, pentru a nu se oferi un avans celorlalte. Aceeași preocupare rezidă și din susținerea de către Eliza Constantinescu-Bagdat a ideii acordării drepturilor cu restricții, cu certificate românești. Apoi, Sofia Meteș a cerut drepturi pentru femeile care au adus foloase națiunii și susținea gruparea în jurul unui program conținând problemele naționale.⁹³ Un an mai târziu, la Congresul Grupării de la Cluj din ianuarie 1933, Eliza Constantinescu-Bagdat a revenit criticând sufragiul universal, considerând că acesta nu oferea niciun avantaj și, în viziunea ei, sistemul existent nu a dus decât la o exploatare a alegătorilor de către partide și o decădere a Parlamentului. Susținea modificarea legii electorale pentru creșterea prestigiului Parlamentului.⁹⁴ Sofia Meteș s-a exprimat și ea prin conferințe, intervenții publice locale și întruniri ori congrese naționale ale G.F.R. în problematica drepturilor electorale pentru femei. Argumentația ei în favoarea împuternicirii româncelor era de natură istorică, aducând în atenție figuri feminine care au jucat un rol important în diverse momente ale trecutului țării. Combătând opiniile contrare acordării dreptului de vot femeilor, era convinsă că participarea femeii române la viața politică nu putea fi decât de bun augur, că exista nevoia imperioasă ca și româncele să fie investite cu drepturi depline, pentru a putea sluji interesele patriei.⁹⁵

⁹² Probabil, ținând cont de avantajele oferite de Codul Civil austriac femeilor din acest spațiu în raport cu cele din Vechiul Regat, singura temere a ardelenelor era doar ca prevederile defavorabile ale celui din urmă să nu fie extinse și asupra lor, prin unificarea legislativă.

⁹³ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 4, f. 20.

⁹⁴ “Congresul Grupării femeilor române. Două zile de activitate feminină la capitala Ardealului,” *Patria*, 18 (1933): 2.

⁹⁵ Vezi de exemplu, “Femeia și drepturile politice. – Conferința dnei Sofia Meteș,” *Patria*, 13 (1934): 2; “Femeia și drepturile publice – Conferința d-nei Sofia St. Meteș, președinta “Grupării femeilor române” din Cluj,” *Universul*, 23 (1934): 8.

Apoi, oarecum, efervescența manifestărilor în această direcție s-a mai calmat în timp, problema revenind în atenție cu adoptarea noii Constituții în februarie 1938, care oferea femeilor dreptul de a participa la alegeri pentru Adunarea Deputaților și Senat și de a fi alese la Senat. Extinderea electoratului Adunării Deputaților se realiza prin cuprinderea femeilor, concomitent cu creșterea limitei de vârstă pentru participarea la alegeri la 30 de ani și condiționarea calității de alegător de exercitarea unei îndeletniciri (agricultură și muncă manuală, comerț și industrie, ocupații intelectuale). Pe de altă parte, formularea constituțională lăsa posibile noi limitări ce puteau fi introduse prin legea electorală viitoare. Constituția stabilea votul uninominal, anunțând renunțarea în perspectivă la sistemul politic bazat pe multipartidism. În categoria Senatorilor aleși, care figurau alături de cei numiți de rege și de drept, puteau accede și femeile. Cei aleși se desemnau prin vot obligatoriu, secret, exprimat prin scrutin uninominal de membrii corpurilor constituite în stat. Astfel, noua Constituție reflecta aspirația spre o reformă în spirit corporatist a statului⁹⁶, susținută deja de câțiva ani din interiorul G.F.R.

În legătură cu drepturile electorale acordate femeilor prin noua lege fundamentală, în martie 1938, în ședință publică, arătând că G.F.R. a avut un rol important în lupta pentru obținerea lor, Sofia Meteș sublinia că era de dorit ca și femeile care s-au dedicat familiei să aibă drepturi politice.⁹⁷ Ca urmare, în 1939, două memorii elaborate de Maria Mateescu și Sofia Meteș au fost transmise guvernului, solicitându-se recunoașterea și lărgirea drepturilor femeilor și drepturi egale pentru casnice.⁹⁸ Or, Legea electorală adoptată în 1939 a accentuat doar caracterul restrictiv al votului, extinzând condiționările din textul constituțional, acordând drepturi electorale doar știutorilor de carte.⁹⁹

Apoi, alte probleme tangente preocupărilor demografice specifice și altor state ale timpului, unele cauzate de războiul încheiat și/sau în legătură cu probleme de sănătate publică, ca părți ale programelor biopolitice ale noilor state naționale sau ale ideologiilor extremiste care se lansau, au fost abordate și în filiala locală a G.F.R..

Între acestea, problema avortului a suscitât un interes special spre mijlocul deceniului al 4-lea, când aceasta a intrat și în atenția legiuitorilor. Astfel, în 14 mai 1934, un memoriu redactat de Alma Mohora-Popoviciu și Valeria Bologa a fost adresat miniștrilor Justiției, Sănătății și Ocrotirilor Sociale pe tema legiferării avorturilor. Constatându-se creșterea îngrijorătoare a acestora, se aducea în

⁹⁶ Cosma, *Femeile și politica*, 131–132.

⁹⁷ “Ședința Grupării femeilor Române din Cluj,” *Universul*, 83 (1938): 14.

⁹⁸ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 48; dosar nr. 31 (täietură din ziar “Adunarea generală anuală a societății “Gruparea Femeilor Române” din Cluj,” *România*, 25 iun. 1939).

⁹⁹ Cosma, *Femeile și politica*, 132.

atenție impactul lor negativ asupra evoluției demografice, susținându-se interzicerea lor. Se solicita autorităților luarea în considerare a recomandărilor pentru încurajarea natalității formulate la Congresului Medicilor din Transilvania, desfășurat între 21–23 aprilie 1934: “moralizarea populației prin conferințe și conștientizarea datoriei de cetățean, bazată pe credință; supravegherea stării morale și materiale a familiei prin asistență socială și surori de ocrotire; îmbunătățirea materială a familiei prin susținerea de locuri de muncă bine plătite pentru tați; preferarea în slujbe mai bine plătite a părinților cu mai mulți copii față de cei fără copii și celibatari; înființarea dispensarelor, căminelor pentru mame, a leagănelor pentru copii, asigurarea concediului, a ajutoarelor materiale pe timpul lăuziei pentru femeile profesioniste, ridicarea progresivă a cotei pentru fiecare copil al salariaților publici, pentru ca acesta să reprezinte un ajutor real pentru părinți, premiarea mamelor cu mai mulți copii”. Filiala clujeană a G.F.R., reprezentată la Congres de Alma-Mohora Popoviciu, cerea transpunerea în lege a acestor sugestii și susținerea bugetară a implementării lor de către stat.¹⁰⁰ Ministerul Sănătății a transmis că, în perspectiva adoptării noului Cod Penal, urma să se țină cont de aspectele aduse în atenție prin acest memoriu.¹⁰¹

În calitate de medic, Alma Mohora-Popovici a fost cea mai implicată în teoretizarea problematicii la nivel de filială, dar și în diverse acțiuni privind ocrotirea mamelor și a copiilor. În 1933, într-o ședință de comitet, susținând pe de-o parte nevoia creșterii natalității, dar pe de alta constatând înmulțirea populației sărace, ea se declara adepta “avortului social”. Susținea necesitatea încurajării prevenirii situațiilor care transformau copilul într-o plagă socială și, în anumite cazuri, considera că ar fi fost benefică “o aprobare a societății pentru ca femeile bolnave să mai aibă copii”, recomandând în aceste cazuri consult medical serios.¹⁰² Alma Mohora-Popovici a rămas și în continuare o susținătoare a avortului ca practică eugenică negativă, pe care a susținut-o și la Congresului Medicilor din Transilvania, la care ne-am referit deja. De asemenea, a pledat pentru educația morală și sexuală a tinerilor.¹⁰³ A fost interesată de sănătatea școlărilor, la 20 noiembrie 1934, în cadrul Adunării Centralei Societăților Române din Cluj, de la Oficiul de Ocrotire, ea a solicitat redactarea și trimiterea unui memoriu Primăriei, în care să se solicite un local salubru pentru Ambulatorul Policlinic școlar.¹⁰⁴ Apoi, s-a implicat în organizarea acțiunii intitulată “Balul laptelui”, menită să asigure suportul financiar necesar distribuirii de lapte școlărilor.¹⁰⁵ De

¹⁰⁰ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 16, f. 130–131.

¹⁰¹ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 10, f. 39–40.

¹⁰² SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 1, f. 76–77.

¹⁰³ Ibid. dosar nr. 16, f. 172.

¹⁰⁴ Ibid., f. 20–23.

¹⁰⁵ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 10, f. 39–40.

asemenea, a fost preocupată și de bolile cu transmitere sexuală, tot într-o abordare biopolitică. Punctul ei de vedere l-a dezvoltat în intervenția ei la Congresul G.F.R. de la Cluj, din 1937, intitulată “Orientarea biopolitică a femeii și pericolul bolilor sexuale”. Susținea că acestea constituiau un real pericol pentru capitalul biologic al nației, prin proliferarea lor ducând pe de-o parte la “coborârea nivelului etnic biologic”, pe de alta încărcând societatea cu sarcini considerabile. Aducea în atenție și consecințele lor: mortalitatea infantilă ridicată și sterilitatea cauzată de aceste patologii, ambele contribuind la declinul tot mai accentuat al natalității. Pentru a contracara efectele dezastruoase ale fenomenului, Alma Mohora-Popovici propunea construirea unor așezăminte care să corespundă necesităților sanitare, după un “model tip”, cu baie publică sau cel puțin dușuri, dispensar medical, bucătărie demonstrativă, cameră pentru sora de ocrotire, o bibliotecă populară, sală de conferințe, menite să contribuie la susținerea unei “țărâniți sănătoase, curate și luminate”. Apoi, pleda pentru ridicarea standardului de viață a păturii mijlocii și a muncitorimii prin măsuri economice și sociale, salarii mai bune, reducerea orelor de muncă, împrumuturi ieftine pentru locuințe și reducerea impozitelor în funcție de numărul de copii aflați în întreținere. De asemenea, susținea premiarea familiilor cu urmași “selecționați” pentru încurajarea nașterilor, introducerea educației morale și sexuale adaptată vârstelor în școlile secundare, ca prin educația tinerilor să fie stăvilită răspândirea acestor boli. Și, nu în ultimul rând, solicita legiferarea obligativității examenului medical înainte de căsătorie. Ea revendica drepturi de cetățenie deplină pentru femeie, “ca prin contribuția ei spirituală să renască o generație mai sănătoasă, cârmuită pe bazele eugeniei și biopolitice”.¹⁰⁶ Astfel, căsătoria, familia, nașterile erau toate abordate de Alma Mohora-Popovici din perspectiva eugeniei, cu accent pe educație și propagandă.

Grija pentru sănătatea și vigoarea națiunii a membrilor filialei clujene a G.F.R. s-a combinat cu susținerea conservării și întăririi identității naționale care, din perspectivă familială, a însemnat și condamnarea căsătoriilor mixte. În Adunarea generală a filialei grupării, din 23 mai 1935, Sofia Meteș a relevat pericolul reprezentat de căsătoriile mixte pentru siguranța statului, mai ales în armată și diplomație, unde acestea erau numeroase și, în opinia sa, ar fi trebuit interzise. Cerea în numele femeilor române ca, pe viitor, să se oprească contractarea de căsătorii mixte.¹⁰⁷ Subiectul l-a mai reluat și în alte conferințe.¹⁰⁸

Preocuparea față de ceea ce definea ca și “criza familiei” și reducerea

¹⁰⁶ “Congresul grupării femeilor române la Cluj,” *Universul*, 324 (1937): 8.

¹⁰⁷ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 31 (tăietură din ziar “Adunarea generală a Grupării femeilor române, filiala Cluj,” *Universul*, 26 mai 1935).

¹⁰⁸ Astfel, de exemplu, la Acțiunea Patriotică și la Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române Cluj, Sofia Meteș a susținut pe tema căsătoriilor mixte conferința “Credința în D-zeu,

natalității a manifestat-o și Valeria Bologa, în intervenția sa în cadrul primului Congres al G.F.R. de la Cluj, din 1933, subliniind atenția deosebită ce trebuia acordată copiilor, dezvoltării lor normale, alimentației, susținerii lor în timpuri grele și carierei ce o aveau de urmat.¹⁰⁹

O altă problemă care a preocupat membrele filialei clujene a G.F.R. a fost cea a minorilor instituționalizați în centre de reeducare. Aceasta a fost dezbătută și la Congresul societății desfășurat la Cluj, în 1937, în care s-au reliefat lipsurile cu care se confruntau aceste instituții. Filiala a desfășurat și o anchetă privind situația minorelor internate în aceste centre, iar Eugenia Mehedinți a întocmit un memoriu care a fost înaintat premierului și ministrului Justiției, în care se cerea îmbunătățirea condiției acestora. Apoi, pentru susținerea institutului din Cluj, s-au organizat colecte, în care s-au evidențiat Eugenia Mehedinți, care a reușit să adune suma de 13.000 de lei și Maria Mateescu, care a obținut haine și alimente în valoare de 8.200 de lei de la elevele liceului comercial din localitate. S-au confecționat haine pentru minorele internate aici, au fost împărțite de Crăciun alimente și alte cadouri. Alte două lidere ale filialei clujene, Alma Mohora-Popovici și Raluca Ripan au fost desemnate să investigheze în continuare și situația de la Institutul de ocrotire a minorilor din Gherla.¹¹⁰ De-a lungul anilor, principalele conferințe ale filialei clujene a G.F.R. s-au concentrat și asupra tineretului. Așa cum arătam deja, Alma Mohora-Popovici a abordat problemele din perspectivă medicală.¹¹¹ Profesoara Maria Mateescu și-a manifestat grija pentru tineret, ridicând aspecte generale ale educației acestuia.¹¹² Apoi, la Congresul de la Brașov din 1938, ea a dezvoltat subiectul “Orientării profesionale a tineretului”, evidențiind supraaglomerarea în sfera unor ocupații precum avocatura și subliniind necesitatea îndrumării spre cariere a copiilor din perioada școlarizării primare și liceale. Propunea intervenții susținute pentru înființarea de școli agricole și îndreptarea a cât mai mulți copii spre acestea.¹¹³ Același interes pentru devenirea profesională a tinerilor l-a exprimat și Sofia

temeiul educației familiale și sociale”. SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 31 (täietură de ziar “Adunarea Grupării Femeilor Române,” *Curentul*, 10 iunie 1937).

¹⁰⁹ “Congresul Grupării femeilor române. Două zile de activitate feminină la capitala Ardealului,” *Patria*, 18 (1933): 2.

¹¹⁰ Lia Gociman, “Raportul activității Grupării Femeilor Române în anul 1938. Filiala Cluj,” *Graiul femeii. Organ al Casei Femeii și al Grupării Femeilor Române*, 1 (1939): 3; SJANC, fond. *Gruparea femeilor Române filiala Cluj*, Dosar 16, f. 220–221

¹¹¹ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 16, f. 172; SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 10, f. 39–40; “Al 7-lea congres al grupării Femeilor Române de la Brașov,” *Tribuna*, 15 (1938): 8.

¹¹² SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 31 (täietură din ziar – Adunarea Grupării Femeilor Române, în “*Curentul*”, 10 iunie 1937).

¹¹³ “Al 7-lea congres”, 8.

Metేశ, îndemnând la integrarea lor în viața economică, în contextul mai larg al preocupărilor filialei pentru îmbunătățirea situației comercianților, meseriașilor și muncitorilor români și românizarea orașelor. În 1937, ea a trimis și un memoriu la Ministerul Muncii prin care solicita identificarea de posibilități pentru îmbunătățirea situației tinerilor români în viața economică.¹¹⁴

Problemele sătenței, portului popular, economiei casnice s-au regăsit și ele între subiectele abordate de conferențierele grupării clujene.¹¹⁵ Apoi, în 1934, filiala a ridicat problema bumbacului. În ședința de Comitet din 26 noiembrie 1934, Eugenia Mehedinți a propus înscrierea pe ordinea de zi și studierea acesteia, considerând-o din perspectiva intereselor G.F.R. o problemă arzătoare a economiei naționale. S-a solicitat o solidarizare de la nivel central la filialele din teritoriu pentru aducerea în atenție publică a problemei. Un memoriu a fost redactat de Maria Mateescu și înaintat Ministrului Industriei și Comerțului.¹¹⁶ Acesta evidențiază efectele dezastruoase asupra industriei casnice a punerii în aplicare a noului regim de export-import a bumbacului, din 1 și 15 noiembrie, care a dus la majorarea/dublarea prețului acestuia și dispariția sa din comerț. Situația afecta accesul la principala materie primă utilizată în industria casnică. Țăranca română îl folosea pentru nevoile gospodărești și îmbrăcăminte, ea fiind, se arată aici, aproape singurul producător și păstrător al specificului portului național. Imposibilitatea aprovizionării cu bumbac urma să o îndepărteze mai mult de portul național, acesta fiind înlocuit cu materiale mai ieftine, ca stamba și mătasea artificială. Apoi, erau afectate expozițiile de artă populară organizate în lume, care erau o sursă bună de câștig și propagandă națională în străinătate. Se solicita, în consecință, sprijin pentru reexaminarea acestei probleme economice, pentru coordonarea nevoilor de moment ale țării cu nevoile economiei rurale.¹¹⁷

Altă direcție de acțiune majoră a filialei a fost lupta pentru pace și împotriva revizionismului, dezvoltată cu intensitate crescândă pe măsura evoluțiilor tot mai amenințătoare ale contextului internațional. La 10 martie 1933, se solicita printr-un apel intervenția Alexandrinei Cantacuzino pe lângă forurile internaționale pentru “a împiedica înarmările clandestine și dezlănțuirea furtunilor care puneau în primejdie echilibrul și pacea lumii”.¹¹⁸ Apoi, în 14 decembrie

¹¹⁴ SJANC, *Sofia Metేశ. Fond personal*, dosar nr. 31 (täietură de ziar “Adunarea Grupării Femeilor Române, *Curentul*, 10 iunie 1937).

¹¹⁵ De exemplu, în 1934, Elena Popescu-Voitești a susținut conferința “Femeia rurală în cadrul vieții economice a satului”, iar, în 1936, Maria Mateescu a vorbit despre “Rolul sătenței în economia națională”. SJANC, *Sofia Metేశ. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 21, 27–28; dosar nr. 10, f. 39–40.

¹¹⁶ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 16, f. 43, 54.

¹¹⁷ *Ibid.*, f. 227–228.

¹¹⁸ *Ibid.*, dosar nr. 4, f. 26.

1933, G.F.R. Cluj a aderat la Liga Antirevizionistă¹¹⁹, devenind cel mai serios colaborator al acesteia atât în acțiuni precum: conferințe, manifestații, comemorări, cât și în sprijinirea cu fonduri sau publicarea unor articole cu conținut antirevizionist. Cele mai multe au apărut în calendarele anuale ale Ligii, sub semnătura Sofiei Meteș.¹²⁰

În contextul participării la toate evenimentele cu mesaj antirevizionist desfășurate, filiala G.F.R. s-a implicat și în primirea la Cluj a unor personalități ale vremii, militante pentru pace și menținerea statu-quo-ului teritorial. Pot fi amintite: întâmpinarea în gara din Cluj, în vara anului 1934, a ministrului de externe francez Louis Barthou¹²¹; organizarea evenimentelor în cinstea membrilor Parlamentului britanic susținătoare ale drepturilor istorice ale românilor stabilite în tratatele de pace, ducesa de Atholl, lady Layton și Miss Ratherborne, venite în România și la Cluj, în 1937, la invitația G.F.R. și a Consiliului Național al Femeilor Române; întâmpinarea, la 20 mai 1937, a scriitoarei poloneze Kazimira Ilacovicz, fostă secretară a mareșalului Pilsudski, care a susținut conferința “Mareșalul Pilsudski și psihologia grandoarei”¹²²; susținerea organizării evenimentului dedicat lui Louis Marin, din sala Memorandumului, în amintirea participării sale la acest proces, ca prieten al ardelenilor; primirea în 1939, a lui Henri Demont, avocat la Curtea de Apel din Paris și parlamentar, care a susținut conferința “Comment supprimer les guerres” etc.¹²³ Un mesaj antirevizionist a purtat și organizarea la Cluj de către filiala locală a G.F.R. a expoziției artistelor din România, Iugoslavia și Cehoslovacia.¹²⁴

Începând din 1935, alături de antirevizionism, filiala clujeană a G.F.R. a inclus în preocupările sale programatice și anticomunismul. În consecință, în acest an, s-au lansat prin presă adrese-apeluri către toate româncele din Cluj, mai ales profesoare și institutoare, pentru o acțiune viguroasă împotriva comunismului și revizionismului, iar consfătuirea organizată în acest scop, a stabilit ca mijloc de acțiune susținerea unei serii de șezători la periferii, pentru muncitori.¹²⁵

O altă membră a filialei clujene a G.F.R., care s-a remarcat prin implicarea ei în acțiunile cu mesaj antirevizionist și anticomunist, a fost Lia Gociman, așa cum arătam deja, soția lui Aurel Gociman, secretarul general al Comitetului

¹¹⁹ Ibid., f. 51; SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 10, f. 39–40.

¹²⁰ Lazăr, *Mișcarea antirevizionistă*, 328.

¹²¹ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 16, f. 74–76.

¹²² SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 31 (tăietură din ziar “Adunarea Grupării Femeilor Române,” *Curentul*, 10 iunie 1937).

¹²³ Ibid., dosar nr. 1, f. 51; dosar nr. 31 (tăietură din ziar “Adunarea generală anuală a societății “Gruparea Femeilor Române” din Cluj,” *România*, 25 iun. 1939).

¹²⁴ Ibid., dosar nr. 31 (tăietură din ziar “Deschiderea expoziției femeilor artiste din Mica Înțelegere la Cluj,” *Universul*, 26 iunie 1938); Gociman, *Raportul activității*, 3.

¹²⁵ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 24, 29.

Regional al Ligii Antrevizioniste.¹²⁶ Astfel, tot în 1935, în contextul amintit mai sus, al încercării de a duce mesajul antirevizionist și anticomunist spre periferii, Lia Gociman a intervenit pentru obținerea a 86 de volume de la “Fundatia Culturală Regală” și a 30 de volume de la Liga Antirevizionistă pentru crearea unei biblioteci la periferiile orașului, potrivit programului grupării.¹²⁷ Tot ea a fost cea care, în Adunarea generală a filialei din 10 iunie 1937, a reafirmat programul societății de susținere a campaniei anticomuniste și antirevizioniste.¹²⁸ În cadrul acesteia s-a desfășurat o primă șezătoare la periferii, la 13 aprilie 1937, în cartierul Iris. A fost publicat de grupare un nou apel de mobilizator, la care s-a răspuns cu scrisori și telegrame de adeziune.¹²⁹

În octombrie 1938, îngrijorată de propaganda revizionistă, Sofia Meteș a realizat o anchetă la granița de Vest, prilej cu care a luat legătura cu femeile române și autoritățile de aici. Constatările sale le-a cuprins într-un memoriu trimis spre orientare oficialităților centrale.¹³⁰ Apoi, în ciclul de conferințe organizate în același an, s-a pus accent pe problemele naționale.¹³¹ Toate demersurile au urmărit solidarizarea în jurul ideii naționale în fața revizionismului, pentru apărarea integrității frontierelor.

În anul 1940, în fața gravității împrejurărilor și a încordării generale, Comitetul filialei G.F.R. a decis, ca în acel an, să se dedice în totalitate apărării naționale, ridicării și întăririi potențialului național de înarmare morală și materială. Astfel, Gruparea a contribuit cu suma de 100.000 de lei la împrumutul pentru înzestrare al armatei și 245 kg lână din care s-au confecționat obiecte de îmbrăcăminte călduroase pentru soldați. Apoi, s-au împărțit ajutoare în valoare de 150.000 familiilor concentraților din orașul și județul Cluj. Nu în ultimul rând, a fost înzestrat Spitalul militar cu 30 de cearceafuri, cumpărate din banii membrilor Comitetului.¹³²

Deși nu a fost o societate caritabilă, filiala clujeană a G.F.R. a colaborat cu Serviciul de asistență socială din Cluj, șefa acestuia, Natașa Reisky, fiind cooperată în societate.¹³³ În toamna anului 1934, G.F.R. Cluj a participat alături de alte societăți ale femeilor la inițiativa constituirii Centralei Societăților Române

¹²⁶ Lazăr, *Mișcarea antirevizionistă*, 256–257.

¹²⁷ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 23; 29.

¹²⁸ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 31 (täietură de ziar “Adunarea Grupării Femeilor Române, *Curentul*, 10 iunie 1937).

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid. dosar nr. 1, f. 46; dosar nr. 31 (täietură din ziar “Adunarea generală anuală a societății “Gruparea Femeilor Române” din Cluj,” *România*, 25 iun. 1939).

¹³¹ Gociman, *Raportul activității*, 4.

¹³² SJACC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 11, f. 27–35; dosar nr. 31 (täietură de ziar “Activitatea “Grupării Femeilor Române” din Cluj,” *Tribuna*, 17 iun. 1940).

¹³³ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 1, f. 73.

din Cluj de pe lângă Oficiul de Ocrotire local, prin care se urmărea elaborarea unui plan de lucru comun în domeniul asistenței sociale și coordonarea activității printr-o delegație constituită din reprezentantele acestor societăți.¹³⁴ La 20 noiembrie 1934, Letiția Ghidionescu, membră a G.F.R. Cluj, împreună cu Olivia Deleu au susținut organizarea repartizării muncii sociale între societățile românești, fiecare urmând să se focuseze pe o problemă la care să colaboreze toate societățile, dar acțiunea să fie dirijată de câte o anumită societate.¹³⁵ Succesul acestei strategii fusese probat prin acțiunea “Balul laptelui”, propusă și organizată de G.F.R. Cluj, în vederea asigurării laptelui pentru școlari, pentru care s-a solicitat și obținut participarea tuturor societăților de femei din oraș.¹³⁶ Suma adunată prin acest eveniment caritabil, desfășurat în 24 februarie 1934, s-a ridicat la 20.000 de lei.¹³⁷

De remarcat este și colaborarea G.F.R. Cluj cu Crucea Roșie. În 1935, Gruparea a participat la colecta pentru înfometajii din Basarabia, desfășurată sub egida Crucii Roșii.¹³⁸ Apoi, într-un context istoric a cărui gravitate devenea tot mai evidentă, pe fondul concentrărilor, în primăvara anului 1939, Comitetul grupării clujene, în colaborare cu Crucea Roșie, a distribuit ajutoare soldaților și refugiaților cehoslovaci.¹³⁹

Dar, acțiuni caritabile au fost derulate de filială și individual. În 1933, aceasta a adunat pentru nevoiași haine și încălțăminte, precum și suma de 800 de lei.¹⁴⁰ Membrele grupării au cotizat, în 1937, pentru cumpărarea de făină și zahăr de Crăciun pentru Institutul corector.¹⁴¹ Nu în ultimul rând, o practică îmbrățișată a fost ajutorarea unor persoane defavorizate în baza unor cereri personale de sprijin adresate filialei, anual, sume de bani din buget fiind direcționate către acestea.

Concluzii

Constituită la 12 mai 1930, filiala a fost condusă de Elena Bratu, apoi de Sofia Meteș, membrele conducerii acesteia fiind în majoritate și lidere ale altor societăți românești de femei clujene, profesioniste (profesoare, medici), soții ai reprezentanților elitei românești locale a Clujului. Cu un număr modest

¹³⁴ Ibid., dosar nr. 16, f. 24.

¹³⁵ Ibid., f. 20–23.

¹³⁶ Ibid., f. 172.

¹³⁷ Ibid., f. 179.

¹³⁸ SJANC, *Sofia Meteș. Fond personal*, dosar nr. 1, f. 21, 27–28.

¹³⁹ Ibid., f. 49–50, 52; dosar nr. 31 (tăietură din ziar “Adunarea generală anuală a societății “Gruparea Femeilor Române” din Cluj,” *România*, 25 iun. 1939).

¹⁴⁰ Ibid., dosar nr. 1, f. 83, 85; dosar nr. 4, f. 48.

¹⁴¹ SJANC, *Gruparea Femeilor Române filiala Cluj*, dosar nr. 16, f. 220–221.

de membre active pe tot parcursul perioadei interbelice, filiala clujeană a fost totuși o filială importantă a Grupării, cu valoare simbolică și lidere cu voci răsunătoare în comunitate.

Afinitățile ideologice și doctrinare ale clujencelor înregimentate în această filială sunt motivate de realități locale fasonate istoric, într-o nouă stare de fapt politică, statală după 1918, care au hrănit aspirații și manifestări naționaliste, membrele Grupării clujene rezonând favorabil la schimbările de paradigmă de la nivelul societății mamă, supusă tentațiilor autoritarismului și unui model de emancipare distorsionat de acesta.

Statutar, a fost definită o arhitectură de autoritate a societății, care stabilea privilegiul centrului în relația cu filialele sub multiple aspecte, inclusiv doctrinar. Apoi, o relație strânsă cu Comitetul central și președinta Grupării a caracterizat întreaga activitate a filialei, conexiunea fiind influențată și de relația apropiată dintre Sofia Meteș și Alexandrina Cantacuzino.

Ca organizație a unei societăți de propagandă, și la Cluj, filiala a utilizat principalele metode și mijloace propagandistice stabilite statutar: conferințele, întrunirile publice, memoriile, afișele, pliantele și presa. În ce privește problemele asupra cărora s-a concentrat filiala, se poate observa în primii ani de activitate o polarizare aproape exclusivă pe tema drepturilor politice ale femeii și exercitarea lor, în legătură cu temerile ca acestea să nu avantajeze femeile minoritare în detrimentul românelor. După adoptarea Constituției din 1938, în preajma elaborării legii electorale, s-a solicitat recunoașterea și lărgirea drepturilor politice ale femeilor și acordarea de drepturi egale pentru femeile casnice. Apoi, într-o perspectivă eugenică și biopolitică, au fost abordate alte probleme tangente preocupărilor demografice, etnice. Între acestea, au fost avortul, bolile cu transmitere sexuală, toate cu impact asupra natalității. Din perspectiva etnicului, filiala s-a pronunțat pentru interzicerea căsătoriilor mixte, susținerea orientării românilor spre industrie, comerț și românizarea orașelor. S-au bucurat de atenție și minorii instituționalizați și, în general, problema educației tinerilor. În egală măsură au interesat problemele sătenței, ale portului popular, ale economiei casnice. Gruparea clujeană a transformat lupta împotriva revizionismului într-unul din obiectivele sale majore, urmărit cu intensitate crescândă pe măsura evoluțiilor tot mai amenințătoare ale contextului internațional. Aderând la Liga Antirevizionistă, a participat la toate manifestările clujene și evenimentele publice cu mesaj antirevizionist. Din 1935, antirevizionismul s-a combinat cu anticomunismul. În anul 1940, în fața gravității împrejurărilor și a încordării generale, filiala s-a dedicat în totalitate apărării naționale, ridicării și întăririi potențialului național de înarmare morală și materială. Nu în ultimul rând, deși nu a fost o societate caritabilă, filiala clujeană a G.F.R. a colaborat în

domeniu cu diverse instituții și societăți ale româncelor din Cluj, derulând însă și acțiuni țintite, de sprijin individual al unor persoane defavorizate.

Din perspectiva mișcării femeilor din România interbelică, abordarea istoriei, de la nivel de filială, a uneia dintre cele mai puternice societăți de femei a perioadei, G.F.R., contribuie la reconstituirea profilului acesteia, a mijloacelor de acțiune în teritoriu, a elementelor de specificitate și limitelor acestora manifestate la temelia arhitecturii sale. În context regional, în general, societățile de emancipare a femeii din Vechiul Regat nu s-au bucurat de audiență, lucru dovedit de incapacitatea lor de a acapara spațiul transilvan, fie că vorbim Gruparea Femeilor Române sau de Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeii. Gruparea însăși a reușit să constituie un număr mic de filiale aici, la Brașov, Făgăraș, Satu-Mare, Câmpeni, zona rămânând, în cea mai mare parte a sa, fidelă activismului desfășurat sub egida Uniunii Femeilor Române, care își construise aici o tradiție antebelică. În peisajul societăților clujene interbelice, filiala locală a G.F.R. a avut un profil aparte. La Cluj, acestea au fost majoritar societăți cu caracter religios și caritabile. Constituirea filialei clujene a G.F.R. a avut legătură și s-a hrănit în mare parte din potențialul uman al filialei locale a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, atracția exercitată asupra clujencelor fiind înrădăcinată și în ortodoxism, ca element identitar național. La Cluj, G.F.R. a atras un public feminin sedus de naționalism, care s-a regăsit în critica democrației liberale și o variantă de emancipare motivată și fundamentată discursiv pe obligațiile femeilor față de patrie, națiune și meritele dobândite de acestea în serviciul lor.

CLUJ BRANCH OF ROMANIAN WOMEN'S GROUP (1930–1940). A CASE STUDY

Abstract

In the context of women gaining electoral rights through the Administrative Law of August 3, 1929, and the debates surrounding the exercise of these rights, Alexandrina Cantacuzino founded the "Romanian Women's Group" on April 7, 1929, advocating for keeping women out of political parties in order to ensure freedom and unity of action. A branch was established in Cluj on May 12, 1930, with members from the leadership of other women's organizations, including professionals (teachers, doctors) and wives of representatives from the local Romanian elite. Though modest in number, this branch held symbolic value.

The central doctrinal figure of the Romanian Women's Group was Alexandrina Cantacuzino, who combined nationalism with a tendency toward authoritarianism, embracing both eugenics and antisemitism. The ideological affinity of some women in Cluj was shaped by local historical realities in a new political-state context after 1918, which

continued to fuel nationalist aspirations and expressions. For them, the Romanian Women's Group represented an attractive formula for the emancipation of women.

Within society, an architecture of authority existed, ensuring the privilege of the center in its relationship with the branch. This close relationship was also influenced by the connection between Alexandrina Cantacuzino and Sofia Meteuș, a great admirer and supporter. As part of a propaganda society, the branch acted through conferences, public meetings, appeals/memoranda to authorities, and propaganda via posters, pamphlets, and the press.

The struggle for women's political rights dominated the early period of the branch's activity, gradually expanding to include other areas of interest and activism, such as issues with demographic and ethnic impact: abortion, venereal diseases and the fight against them, mixed marriages, as well as problems related to youth education and peasant women, and home economics. The Cluj branch of the Romanian Women's Group transformed the fight against revisionism, combined since 1935 with anti-communism, into a major action goal. In 1940, it fully dedicated itself to national defense, strengthening and supporting the national potential of moral and material arming.